

**RAQAMLI IDENTITETLAR VA IJTIMOYIY
TAFAKKURNING SHAKLLANISHI: SUN'IY INTELLEKT
DAVRIDA IJTIMOYIY-FALSAFIY TAHLIL**

*Raximova Marjona Nazar qizi – tayanch doktorant (PhD)
Navoiy davlat pedagogika universiteti, Navoiy sh., O'zbekiston*

Annotatsiya. Mazkur maqolada raqamli jamiyat sharoitida ijtimoiy tafakkurning shakllanish jarayonlari hamda uning raqamli identitetlar orqali namoyon bo'lishi ijtimoiy-falsafiy jihatdan tahlil qilinadi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi, ijtimoiy tarmoqlarning keng tarqalishi hamda sun'iy intellekt tizimlarining kundalik hayotga kirib kelishi insonning fikrlash jarayonlari va ijtimoiy munosabatlar tizimiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Tadqiqotda raqamli identitet tushunchasi, uning shakllanish omillari va sun'iy intellekt texnologiyalarining ijtimoiy tafakkur rivojiga ta'siri tahlil qilinadi. Shuningdek, algoritmik tizimlarning axborot oqimini boshqarishi natijasida inson tafakkurida yuz berayotgan transformatsiya jarayonlari ilmiy asosda yoritiladi.

Kalit so'zlar: raqamli jamiyat, ijtimoiy tafakkur, raqamli identitet, sun'iy intellekt, algoritmlar, axborot makoni, tarmoq jamiyati, virtual muhit.

Kirish

Zamonaviy jamiyat taraqqiyotining asosiy xususiyatlaridan biri bu raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi va ularning inson hayotining barcha jabhalariga kirib kelishidir. Internet, ijtimoiy tarmoqlar, mobil kommunikatsiya vositalari hamda sun'iy intellekt tizimlari global axborot makonining shakllanishiga xizmat qilmoqda. Natijada insonning jamiyatdagi ijtimoiy roli, kommunikatsiya shakllari hamda tafakkur jarayonlari yangi bosqichga o'tmoqda. Raqamli jamiyat sharoitida inson nafaqat real ijtimoiy muhitda, balki virtual makonda ham faoliyat yuritadi. Bu esa shaxsning yangi – raqamli identitetini shakllantiradi.

Raqamli identitet insonning internet muhitidagi faoliyati, ijtimoiy tarmoqlardagi ishtiroki, axborot almashinuvi hamda virtual kommunikatsiya jarayonlari orqali namoyon bo'ladi. Shu jihatdan raqamli identitet va ijtimoiy tafakkur o'rtasidagi o'zaro aloqalarni o'rganish zamonaviy falsafa va sotsiologiya fanlarining muhim tadqiqot yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Bundan tashqari, sun'iy intellekt texnologiyalarining rivojlanishi inson tafakkurining shakllanishiga yangi omillarni olib kirmoqda. Algoritmik tizimlar axborot oqimini saralash, tavsiya qilish va tahlil qilish orqali insonning axborot qabul qilish jarayonlariga ta'sir ko'rsatmoqda. Shu sababli raqamli identitet va ijtimoiy tafakkur masalalarini sun'iy intellekt kontekstida o'rganish dolzarb ilmiy muammo sifatida namoyon bo'lmoqda.

Adabiyotlar tahlili

Raqamli jamiyat va ijtimoiy tafakkur masalalari zamonaviy ilmiy adabiyotlarda keng o'rganilgan. M. Kastels tomonidan ishlab chiqilgan tarmoq jamiyati konsepsiyasiga ko'ra, zamonaviy jamiyat axborot texnologiyalari asosida shakllangan kommunikatsiya tarmoqlari orqali rivojlanadi. Unga ko'ra, internet va raqamli kommunikatsiya vositalari insonlarning ijtimoiy munosabatlari va jamoaviy ongini yangi shaklda tashkil etadi. Shuningdek, Sh. Zuboff o'zining "Nazorat kapitalizmi" nazariyasida raqamli platformalar foydalanuvchilarning axborot faoliyatini kuzatish orqali ularning xulq-atvori va qaror qabul qilish jarayonlariga ta'sir ko'rsatishini ta'kidlaydi. Bu jarayon ijtimoiy tafakkurning shakllanishida yangi mexanizmlarning paydo bo'lishiga olib keladi. Sun'iy intellektning jamiyatga ta'siri masalalari N. Bostrom va Y. Harari tadqiqotlarida ham yoritilgan. Ularning fikricha, sun'iy intellekt tizimlarining rivojlanishi inson tafakkurining evolyutsiyasiga yangi bosqichni olib kirishi mumkin. Shu sababli inson va texnologiya o'rtasidagi o'zaro ta'sirni chuqur tahlil qilish zamonaviy ilmiy tadqiqotlarning muhim vazifalaridan biridir.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur tadqiqot ijtimoiy-falsafiy tahlil, tizimli yondashuv va komparativ metodlar asosida olib borildi. Raqamli jamiyat sharoitida ijtimoiy tafakkurning shakllanish jarayonlarini o'rganishda nazariy manbalarni tahlil qilish, ilmiy umumlashtirish va konseptual tahlil usullaridan foydalanildi. Shuningdek, zamonaviy texnologik jarayonlarning ijtimoiy oqibatlarini aniqlash maqsadida interdisiplinar yondashuvdan foydalanildi.

Asosiy qism

Raqamli identitet va ijtimoiy tafakkurning shakllanishi. Raqamli jamiyat sharoitida insonning ijtimoiy identiteti ko'p qirrali tus olmoqda. Avvalgi davrlarda shaxsning identiteti asosan ijtimoiy institutlar – oila, ta'lim tizimi va mehnat faoliyati orqali shakllangan bo'lsa, bugungi kunda virtual muhit ham ushbu jarayonga faol ta'sir ko'rsatmoqda. Ijtimoiy tarmoqlar, forumlar va onlayn platformalar orqali inson o'z fikrlarini erkin ifoda etish, turli jamoalarga qo'shilish hamda global kommunikatsiya jarayonlarida ishtirok etish imkoniyatiga ega bo'lmoqda. Bu esa ijtimoiy tafakkurning yanada ochiq va dinamik shaklda rivojlanishiga xizmat qilmoqda. Sun'iy intellektning tafakkur shakllanishidagi roli. Sun'iy intellekt texnologiyalari zamonaviy axborot makonining muhim tarkibiy qismiga aylangan. Qidiruv tizimlari, tavsiya algoritmlari va avtomatlashtirilgan axborot tizimlari insonning axborot bilan ishlash jarayonlarini sezilarli darajada o'zgartirmoqda. Masalan, ijtimoiy tarmoqlarda qo'llaniladigan algoritmlar foydalanuvchining qiziqishlari va xulq-atvori asosida unga mos kontentni tavsiya qiladi. Bu jarayon bir tomondan axborot olishni qulaylashtirsa, ikkinchi tomondan insonning axborot makonini ma'lum darajada cheklashi mumkin. Natijada inson tafakkuri algoritmik tizimlar tomonidan shakllantirilayotgan axborot muhitiga

moslashib boradi. Axborot makoni va tafakkur transformatsiyasi. Raqamli muhitda axborot oqimining keskin ortishi inson tafakkurining yangi xususiyatlarini shakllantirmoqda. Internet orqali tarqalayotgan katta hajmdagi ma'lumotlar insondan tezkor fikrlash, axborotni saralash va tahlil qilish ko'nikmalarini talab qiladi. Sun'iy intellekt tizimlari ushbu jarayonda muhim vosita sifatida namoyon bo'lmoqda. Ular katta hajmdagi ma'lumotlarni tahlil qilish, prognozlash va qaror qabul qilish jarayonlarini optimallashtirish imkonini beradi. Natijada ijtimoiy tafakkur yangi – raqamli va tarmoq xususiyatlariga ega bo'lgan shaklga o'tmoqda.

Xulosa

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, raqamli jamiyat sharoitida ijtimoiy tafakkurning shakllanishi yangi bosqichga o'tmoqda. Raqamli identitetlar insonning ijtimoiy hayotdagi o'rmini kengaytirib, virtual muhit orqali yangi kommunikatsiya shakllarini vujudga keltirmoqda. Sun'iy intellekt texnologiyalari esa ushbu jarayonning muhim omiliga aylanib, axborot oqimini boshqarish va bilim ishlab chiqarish jarayonlariga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Natijada inson tafakkuri texnologiyalar bilan o'zaro integratsiyalashgan yangi shakllarga ega bo'lmoqda.

Kelajakda raqamli jamiyat rivojlanishi bilan birga inson va sun'iy intellekt o'rtasidagi o'zaro ta'sir yanada kuchayishi kutilmoqda. Shu sababli ijtimoiy tafakkurning ushbu yangi shakllarini chuqur o'rganish zamonaviy falsafa va sotsiologiya fanlarining muhim vazifalaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Castells M. The Rise of the Network Society. Oxford: Blackwell, 2010.
2. Zuboff S. The Age of Surveillance Capitalism. New York: Public Affairs, 2019.
3. Bostrom N. Superintelligence: Paths, Dangers, Strategies. Oxford University Press, 2014.
4. Harari Y. N. Homo Deus: A Brief History of Tomorrow. Harper, 2017.
5. Toffler A. The Third Wave. New York: Bantam Books, 1980.
6. Turkle S. Alone Together: Why We Expect More from Technology. Basic Books, 2011.